

Ülkemizde iş ve meslek hastalıkları alanının kurucularından Sayın Dr. Haldun Sirer ile Dr. Vahide Bilir tarafından yapılmış olan söyleşiyi sizinle paylaşmak istiyorum.

Onur Yaltı
Dönüşen Adam

NEDEN İŞ VE MESLEK HASTALIKLARI UZMANLIĞI?

Ülkemizde iş ve meslek hastalıkları alanının kurucularından Sayın Dr. Haldun Sirer ile Dr. Vahide Bilir tarafından yapılmış olan söyleşi:

Tıbbın herhangi bir dalının gelişebilmesi, bu alanda araştırma ve incelenebilmelerinin yapılabilmesi için özel bir uzmanlık dalının kurulması zorunlu. İnsan oğlunun yaşam koşullarındaki büyük değişiklik, çevresel kirlenmeler, büyük şehirler, çeşitli hastalık ve kazalar insan ömrünü kısaltmak için daha pek çok olaylar... Buna karşı bütün gücü ile savaş veren bir tıp bilimi... Son yüzyıl içinde insan ömrünün küçümsenemeyecek boyutlarda uzaması bu savaşta Tıbbın büyük bir yeri olduğunu açıkça göstermiyor mu? Bu geniş boyutlu mücadeleyi Tıp kendi alanını çeşitli anabilim dallarına ve her anabilim dalını da daha alt gruplara bölerek ilerletmeye çalışıyor.

Gelelim İşçi Sağlığına: Son on yılın işçi sağlığı tanımı; tüm işçilerin, eş ve çocuklarının iyilik hallerinin en üst düzeye çıkarılması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, yalnız çalışma çevresinde değil yaşam çevresinde de sağlık zararlarından korunmaları, yeteneklerine uygun işlerde çalışmaları ve her türlü stres etkilerinden olabildiğince korunarak; sağlıklı insanlarla, sağlıklı ve kaliteli bir üretim temin edilmelidir şeklinde belirlenmektedir. Yukarıdaki tanımlama gösteriyor ki konu yalnız bir tıp sorunu değil, çok değişkenli bir konu. Yaşam koşulları değişiyor, endüstriler değişiyor, insanlık anlayışı değişiyor, doğal olarak tıpta bu değişikliğe ayak uyduruyor... Yukarıdaki tanımlama gösteriyor ki işçi sağlığı yalnız bir tıp sorunu değil, tıbbın, çeşitli mühendislik dallarının, iş psikolojisinin, hukukun ve sosyal politikanın birlikte uygulandığı bir konu. İşte son yıllarda birdenbire endüstrisi ileri ülkelerde işçi sağlığının ön plana çıkmasının nedenleri.

Bugün tüm Avrupa ülkelerinde, Amerika, Japonya, Çin'de işçi sağlığı 4 yıllık süreli bir uzmanlık alanı. Bu uzmanlığın başlangıç tarihi Avrupa'da 50 – 60 yıldan fazla...

Meslek Hastalıkları Hastaneleri Nasıl Kuruldu?

1945 – 46 yıllarında zorunlu bir sigorta olarak kurulan İşçi Sigortaları Kurumu'nun bir dalı iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası idi. Bu da çok kısıtlı sayıda işçiye uygulanıyordu. İş kazalarının uygulanması çok kolaydı. Kazanın işyerinde olması yeterli idi ve tüm sağlık kuruluşlarında teşhis ve tedavisi süratle yapılıyordu. Meslek hastalıkları ise, o tarihlerde yalnız akciğer toz hastalıkları sanılıyordu. SSK yönetiminde bu yanlış kanı 1975'lere kadar gerek SSK sağlık yöneticilerinde gerek SSK idari kesimlerinde devam etmiştir. 1965 yılında İLO'nun yardımı ile İSGÜM adı verilen bir işçi sağlığı enstitüsü kurulmuştur. Yataksız tipte bir enstitü olan bu kuruluş zamanında oldukça iyi bir enstitü modeli idi. O tarihlerde SSK meslek hastalıkları olarak yalnız pnömokonyozlar, SSK'nın bir sanatoryomunda inceleniyor ve SSK Genel Müdürlüğünde bir dahiliye uzmanı tarafından karara bağlanıyordu.

1969 yıllarında İSGÜM Müdürlüğüne Dr. İsmail Topuzoğlu atanmıştı. Dr. Topuzoğlu Amerika'da iş hijyeni alanında eğitim görmüştü, konuyu çok iyi biliyordu. İSGÜM'ün çalışmaları işyerlerindeki ölçümlere dayanıyordu. Ortada İŞÇİ yoktu. Oysa işçi sağlığı ve enstitüler esas çalışmaları işçilerin sağlıklı olmaları idi. Yine o tarihlerde bu alana gönüllü genç bir dahiliye mütehasısı olan sevgili dostum Dr. Engin Tonguç da Ankara Ulus Hastanesinde kendisine ayrılan 10 yatakta Meslek Hastalıklarını tedavi ediyordu. Bunlar ülkede pnömokonyozlar dışındaki tedavi edilen ilk meslek hastalıklarıdır.

Dr. Topuzoğlu ile Dr. Tonguç kolaylıkla anlaştılar. Enstitünün hastane bölümü bulunmuştu. Őimdide çok çeşitli endüstri dallarını kapsayan bir SSK dispanserine ihtiyaç vardı. O da bulundu. İstanbul'da Bakırköy Osmaniye'de bu özellikleri içeren bir SSK Dispanseri vardı. SSK içinde işçi sağlığı çalışmalarımnda, bu Şekilde başlamış oldu. Daha ilk buluşmamızda anlaşma oldu. Adını Topuzoğlu'nun koyduğu TÜM-SAB projesi de ortaya çıkmaya başladı. Bu proje ile bir yataksız enstitü İSGÜM, Ankara Ulus Hastanesinde 10 yataklı bir meslek hastalıkları servisi ve Osmaniye'de 10.000 kişilik bir alanda 25 uzman hekim ile çalışan bir dispanser.

TÜM-SAB projesi bu 3'l çalışma ile ülkenin işçi sağlığı sorunlarını bir bir otaya çıkmaya başlıyordu. Bir tabu yıkılmıştı. Eskiden ülkenin %15'ini kapsayan kömür madenlerinden çıkan meslek hastalıklarının oranı %99 idi. Yani hemen hemen hep Pnömokonyoz idi. Daha ilk yılların istatistiklerinde çok çeşitli bir meslek hastalıkları yelpazesi ortaya çıkmıştı.

Bu alışmalar ve bu yıllar, hayatımızın en zevkli çalışma yıllarıdır. Bir Şeyler yapmaya çalışıyorduk ve çok mutlu idik. Çalışma çok zordu işçiler İstanbul'da idi. Hastane ve işçi sağlığı laboratuvarları da Ankara'da idi. Bu arada SSK Genel Müdüründen müsaade olarak Osmaniye'de ufak bir iş hijyeni ve iş psikolojisi laboratuvarlarını kurduk. bir lastik, bir plastik, iki tekstil, iki otomotiv fabrikasının işçi sağlığı hizmetini ve günlük muayenelerini kendi pratisyen hekimlerimizle 1 yıl süreli yaparak istatistikleri ve sevk zincirlerini değerlendirmeye çalıştık. Bu arada bu 3 başlı çalışma ve talihin güzel bir sprizi ile 3 yıl süren bir organik kurşun epidemisini de ortaya çıkardık.

Dr. Topuzoğlu görevinden ayrılmıştı. Engin ile beraber yaptığımız bu pilot çalışmaların devamının yarar sağlamayacağını, konunun ülke çapında genelleştirilmesi zamanının geldiğini düşünüyorduk.

O tarihlerde sayın dostumuz Dr. Erdal Atabek, genel müdür olmuştu. Bizleri dış ülkelere tetkik seyahatine gönderdi. O tarihe kadar bizim de çeşitli ülkelerin işçi sağlığı çalışmaları hakkındaki bilgilerimizi yeniden tazeledik. Enginle bir karar vardık. nce İstanbul ve Ankara'da birer Meslek Hastalıkları Kliniği'nin açılmasını temin edecek ve arkasından da bunları yataklı bir enstitü niteliğinde olan Meslek Hastalıkları Hastanelerine dnştrecektik. 1976'da İstanbul ve Ankara meslek hastalıkları klinikleri böyle kuruldu. Bu evreye kadar bu alanda tüm hizmeti geçen her 2 hastanenin fedakar, vefakar ve hiçbir zorluktan kaçmayan, hekim, mühendis ve iş psikologu arkadaşlarımızı, başta Atabek olmak üzere genel mdrlerimizi saygı ile anmak isterim.

1976–1980 arasında İstanbul Eyüp Hastanesi'nde ve Ankara Ulus Hastanesi'nde kurulan Meslek Hastalıkları Klinikleri, iş hijyeni, iş psikolojisi ve iş fiziği laboratuvarlarının genişletilmesi çalışmaları başlatıldı. Hem hekimlerimizi bu yeni dalda eğitiyorduk hem de endüstrimizin tüm dallarını içeren fabrikalara gidiyor ve interaktif bir çalışma yapıyorduk.

Burada Őunu açıkça ifade edeyim ki hastane konusu ufukta görülmüyordu. 1979 yılında büyük bir değerlik oldu. Dr. Engin Tonguç SSK Genel Müdür Yardımcısı oldu. Onun ısrarlı ve enerjik davranması ile İstanbul'da Kartal'da 300 yataklı bir Meslek Hastalıkları ve Mesleki Rehabilitasyon Merkezi ve Ankara'da Konur Sokakta da 100 yataklı bir Meslek Hastalıkları Hastanesi açıldı. Değerli okuyucular bu işlerin ne kadar zorluklarla olduğunu hatırlatmak isterim. En büyük sıkıntıyı da ne yazık ki kendi meslektaşlarımız olan sağlık yöneticilerinden çektik.

İşte Meslek Hastalıkları Hastanelerinin kuruluş hikayesi...

Meslek Hastalıkları Hastanelerinin Kuruluşundaki Zorluklar

Bu hastanelerin kurulmasında hakikaten büyük zorluklar yaşanmıştır. Konu TÜM-SAB projesi evresinde kimsenin dikkatini çekmemişti. Meslek hastalıkları kliniklerinin kurulması da bir

zorlama ile karşılaşmadı. Bu oluşumlar SSK'nın genel hastanelerinin içinde kurulduğundan konu bu hastanelerin başhekimleri ile SSK Genel Müdürlüğü arasında idi. Buradaki zorluklar bölge sağlık müdürlerinin inatlaşması şeklinde idi. SSK Yönetimi bu kliniklerin kurulmasını çoğunlukla istiyordu. Kongrelerde yaptığımız bilimsel neşriyatta o tarihlerde iyi karşılanıyordu. Konunun hastane evresine geçmesi işi birden bire zorlaştırdı. SSK'nın yönetimleri değişiyordu. Bu yönetim kurulu üyelerinin arasında İş Temsilcileri hep aynı kalıyordu. Onlar da işçi sağlığını sürekli destekliyorlardı. Meslek hastalıkları klinikleri onların yardımı ile çıktı. Konu meslek hastalıkları hastaneleri ve özellikle bu hastanelerin ismen olmasa bile kendine özgü değişik laboratuvarlarla donatılması ve enstitü niteliğinde olması ortalığı karıştırdı. Genellikle İstanbul büyük hastane başhekimleri bu kuruluşların kurulmasını istiyorlardı. Bunlar lüzumsuz masraflar çıkaracaktı. Bu arada iki anımı burada belirtmek isterim. Bir sayın genel müdür bana Haldun bey tüm İstanbul hastanelerinin başhekimleri, meslektaşlarınız bu işe karşı demişti. Yine bir sayın Çalışma Bakanı da samimi bir konuşmamız esnasında bana: İstanbul Milletvekilleri bu hastanelerin genel hastane şekline dönüştürmesi için beni sıkıştırıyor demişlerdi. Oysa biz klinikler kurulur kurulmaz iş hijyeni, iş psikolojisi ve diğer fonksiyon laboratuvarlarını kurmaya başlamış ve kadrolara insanları toplamaya başlamıştık. Bu kurulan laboratuvarlarımız o tarihlerde bizim 1000 yataklı hastanelerimizde henüz bulunmuyordu. 1976 – 1979 yılları bu kliniklerin sessiz bir geliştirme evresi idi. Aniden Dr. Engin Tonguç'un genel müdür yardımcılığına atanması hepimize rahat bir nefes aldırdı. Onun ısrarlı ve kararlı tutumu ile İstanbul'da Kartal'da mahalle arasında sıkışmış hastane olması mümkün olmayan bir bina inşa edilmişti. Yönetim bu binayı ne yapacağını ciddi olarak sorguluyordu. Hatta bir ara hemşire okulu veya misafirhane dedikoduları dolaşıyordu. Dr. Engin Tonguç bu binada 300 yataklı İstanbul Meslek Hastalıkları ve Mesleki Rehabilitasyon Merkezi yapılmasını sağladı. Ankara'da da 100 yataklı Konur Sokaktaki binanın da Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi olarak açılması kararlaştırıldı. Hastaneler binalar hazır olur olmaz taşınıldı ve süratle laboratuvarlar oluşturuldu. Ülkenin her tarafından ve dış ülkelerden bu alanda bilgi ve beceri sahibi hekim, mühendis ve psikologlar bulunup atanıyordu. Bu arada Dr. Engin Tonguç'un da bu işleri yaparken neler çektiğini yakinen bilen bir insanım. Birden bire muarızlarımız o kadar çoğaldı ki şaşırılmamak elde değildi. Bu süreçte her iki hastanede büyük bir fedakarlıkla gece gündüz görev yapan tüm hekim, mühendis, psikolog, hemşire ve laboratuvar çalışmaları görülecek şeydi. Hepsini selam, sevgi ve şükranla anmak isterim. Hastaneler kurulduktan sonra tüm çalışmalarımıza rağmen mücadele devam etti. Dr. Engin Tonguç görevinden istifa etti. Bu hastanelerin kaldırılmasını göze alamayan yetkililer konuyu sulandırmak için bir genel hastane şekline sokulması propagandasını yapıyorlardı. Örneğin, İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesinin genel hastane şekline dönüştürülmesi bu bahane ile kararlaştırılmıştı. O tarihlerde Anadolu yakasındaki 1000 yataklı sigorta hastanesinin yatak işgal oranı %50 idi. Yani yarısı boştu. Paşabahçe'de açılan 700 yataklı SSK Hastanesinin yatak işgal oranı ise %28 civarında idi. Bu rakamlar bu gün bile o tarihte SSK yıllıklarının istatistiklerinde gözlenebilir. Bu hastanelerin çalıştırılmaması için elden ne geldi ise yapılmıştır. SSK'nın idari, ve özellikle sağlık yöneticileri elbirliği etmişlerdir. Bu gün dahi bunun hakiki nedenini anlamakta güçlük çekmekteyim. Kimseyi suçlamak ve ölenlerin ailelerini huzursuz etmek istemiyorum. Onları kendi vicdanları ile baş başa bırakıyorum. Yalnız bildiğim bir şey var bizde, bir makama atanan bir yetki sahibi her şeyi kendisinin bildiğini zannediyor. Bilmediği şeylerden yeniliklerden, konulardan ürüyor. Sanki elde ettiği makamı kaybedecek sanıyor. Oysa hangi makam kimseye kalmış. Bu gelişmekte olan ülkelerin kaderi, sade tıp alanında değil, tüm işletmelerde, hatta politikada böyle gelen hiç gitmeyeceğini sanıyor.

Meslek Hastalıkları Tanısı SSK Hastanelerinde Konabilir mi?

Meslek hastalıkları iş kazaları gibi değil. Tanıları çok zorlukla konuyor. 50 yıldan beri sayıları o kadar artı ki hemen hemen tüm hastalıkların meslek hastalıkları mevcut. Hastalıkların meslek hastalığı olması çalışma ortamındaki sağlık zararlarına bağlı. Bunların bilinmesi ise endüstrideki proseslerin tanınması ile olası. Endüstriler ise baş döndürücü bir hızla gelişiyor. Bunların ölçümlerinin değerlendirilmesi bu alanda çalışan hekimlerin bilgi alanı içinde.

Çalışan işçinin de incelenmesi için pek çok laboratuvarlar zorunlu. Bunlardan iş hijyeni, iş fiziği, iş psikolojisi, ergonomi, allerji, solunum fonksiyonları, odimetri, EEG ve EMG, kardiyoloji, hematoloji, görüntü merkezleri vb gibi pek çok laboratuvar. Bunların aynı binada olması ve işyerleri ile ambulatuvar bölümlerle sık sık kontrol ve değerlendirilmesi gerekiyor. Bu hastalıklara SSK hastaneleri değil üniversite hastanelerinde bile tanı konması mümkün değil. Dış dünyada enstitü ve üniversite karışımı kuruluşlar revaçta. Ayrıca meslek hastalıklarının maluliyet değerlendirmeleri de çok önemli. Bir defa hastalığın işyerindeki sağlık zararından olduğu ispat edilecek ve sonra meslekte kazanma gücündeki azalma saptanacak bunda yapılması ancak meslek hastalıkları hastanelerinde mümkün. Aklıma ilk nazarda gelenler bunlar.

Meslek Hastalıkları Hastanelerinin Bugünkü Durumu

Bu soruyu yanıtlamak çok zor. Bir avuç insan canını dişine takmış çalışıyor. İstanbul'dan başlayayım. 200 yataklı bir meslek hastalıkları hastanesi ve 100 yataklı Türkiye'nin tek 3 basamaklı rehabilitasyon merkezi. Bu gün sadece Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Ankara'da açtığı bir rehabilitasyon merkezi var. Diğer SSK dahil tüm rehabilitasyon merkezleri iki basamaklı. Oysa SSK iş kazası ve meslek hastalıkları malüllerine 5 basamaklı mesleki rehabilitasyon yapmakla yükümlü. 506 sayılı yasa 1964'ten beri yürürlükte.

1985'teki durum yatak işgal durumu %79 civarında, acil ünitesi, çeşitli ambulatuvar ünitelerle işyerlerini denetliyor, arşiv ve tepsi çalışmaları yapılıyor. Solunum yoğun bakım ünitesi var, hematoloji ve kardiyoloji servisleri ve uzmanları var, allerji EEG ve EMG laboratuvarları ve uzmanları var. Sessiz oda ve KBB, cildiye, göz, röntgen, 11 iç hastalıkları uzmanı var. Tüm bu uzmanlar en az 15-20 yıl meslek hastalıklarında çalışan bilgi ve beceri sahibi uzmanlar, 2 tanesine Sağlık Bakanlığınca iş ve meslek hastalıkları uzmanlığı diploması verilmiş. İleri düzeyde bir iş hijyeni laboratuvarı, bir iş fiziği laboratuvarı ve yine dünyanın sayılı 4-5 laboratuvarı ayarında bir iş psikolojisi laboratuvarı.

Bu gün bu laboratuvarlardan biyokimya, ufak fakat hala çok güçlü bir iş hijyeni laboratuvarı röntgen ve görüntüleme merkezi. Süreyyapaşa'dan yararlanıyor. 30 yatak ve bu alanda 20 yıldan fazla çalışmış çok değerli iki iç hastalıkları uzmanı yakın bir gelecekte kendilerine Sağlık Bakanlığımız tarafından iş ve meslek hastalıkları diploması verilmesi bekleniyor. Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesinde bu alandaki son hekimlerin de başka alana nakledildiklerini duydum. Esasen yeni bir binaya nakledilerek 100 yatağa çıkarılan hastanede tıpkı İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi gibi önce genel hastane yapıldığını öğrendim. Sebep ve detaylarını bilmiyorum. Bu soruyu da bilebildiğim kadarı ile yanıtladım karar sizin sayın meslektaşlarım.

İşçi Sağlığı Enstitüsü Hakkındaki Düşüncelerim

İşçi Sağlığı Enstitüleri yukarıda tüm detaylarını saydığım geniş ve çağdaş laboratuvarlarla donatılmış, ambulatuvar bölümleri olan işçi sağlığı için kurulmuş ve batı dünyasında 108 yıldan beri hergün daha gelişerek hizmet veren kuruluşlardır. Çok çeşitleri bulunmaktadır. Genellikle hastaneli veya yataksız diye ikiye ayrılabilir. Hastaneli olanlarına iş klinikleri, meslek hastalıkları hastaneleri, yataksız olanlarına da işçi sağlığı enstitüleri adı verilir. Dünyada çok yaygın bir uygulama şeklidir. Bu gün yanılmıyorsam 95 ülkede 990 civarında işçi sağlığı enstitüsü hizmet vermektedir. İşçi sağlığı alanında her türlü hizmet araştırma inceleme endüstri ortam analizleri periyodik muayeneler ve yataklı olanlarında bu alanda eğitim yapılmaktadır. Bir kısmı bu eğitimlerini üniversitelerle birleşerek birlikte yapmaktadırlar. Ülkemizde 1965 yılında Çalışma Bakanlığına bağlı İSGÜM ve yine dolayısıyla Çalışma Bakanlığınca bağlı SSK'nın görevi gereği zorunlu olarak çok zorlukla kurduğu iki meslek hastalıkları hastanesi var. İtalyan Üniversiteleri örnek alınarak açılmıştı. Akibetlerini yukarıda dinlediniz.

Genellikle enstitüler başlangıçta İşçi Sendikaları finansmanı ile kurulmuşlardır. Bizdekiler ise görüldüğü gibi resmi devlet kuruluşları idi.

Ben gerek işçi ve gerek işverenlere böyle bir enstitünün kurulmasını, müteaddit defalar söyledim. Pek ilgilenmediler, bizim işimiz değil dediler. İlk defa olarak TTB’de bu konu gelişti. Hatta sanırım genel kurul kararı da alındı. Birkaç yıl sürüncemede kaldı, nihayet ortadan kaldırıldığını duydum. İşçi sağlığı Enstitüsü kurmak kolay bir iş değil. Hatta oldukça zor. Tabii ki bu enstitü yataklı olmayacak işyeri ortam analizleri, araştırmalar ve periyodik muayeneleri yapabilecek ambulatuvar bölümlerinde bilimsel çalışacak bir kuruluş olacak. Çünkü gerek endüstrinin gerek üniversitelerimizde kurulacak işçi sağlığı ana bilim dallarının bu laboratuvarlardan yararlanmaları da sağlanacaktı. Olmadı. Oysa belki sendikalarda finansmana yardımcı olabilirlerdi. Tabii karar TTB’nin.

Sendikaların Bu Alana Bakışları

İşçi Sendikalarının bu alandaki çalışmaları yılda 1-2 defa bu alandaki hocaları toplayarak konferanslar düzenlemesi ve işçilerine kendi içinde eğitim yapması şeklinde oldu. Başka önemli bir çalışmalarını hatırlamıyorum. Uzun yıllardan beri çok önemli olduğunu ve fakat işçilerin bu konuda bir istekleri olmadığı ifade ettiler. Bir ara Disk bir enstitü kurmak teşebbüsünde bulundu. O sıralarda mali durumu bozulduğu için vazgeçildi. Yine bir tarihte Dr. Nejat Yazıcıoğlu’nun bazı sendikalarla bu alanda bir teması oldu. Başarıya ulaşamadı.

Sonuç Olarak

- 1 Mevcut devlete bağlı İSGÜM ve Meslek Hastalıkları Hastaneleri 1-2 yıl içinde süratle düzeltilerek mevcut kadroda emekli olmadan eski haline getirilebilir tabii bu iş önce siyasi irade gerektirmektedir.
- 2 Ülkede TTB’nin açtığı A tipi kurslarla bu alanda ilk eğitimi almış 28000 hekim bulunmaktadır.
- 3 Üniversitelerimizde bu alanda çalışan küçümsenemeyecek sayıda eğitim görevlisi var. Bunlar bu alanda gönüllü olarak çalışmaktalar. Üniversitelerimizde ana bilim dalı olarak birer işçi sağlığı bölümü kurulmalıdır.
- 4 İşçi Sağlığı uzmanlığı dünyada olduğu gibi bir ana bilim dalı olmalı ve dört yıllık bir uzmanlık şekline dönüştürülmeli. *
- 5 İşçi sendikaları, işveren sendikaları, Türk Tabipleri Birliği birer enstitü kurmalıdır.

Tüm bu sıraladıklarım o kadar zor şeyler değil. Yeter ki irade arzu emek bir araya gelsin.

(* iş güvenliği konusunda da, benzer şekilde İŞ GÜVENLİĞİ MÜHENDİSLİĞİ bölümleri açılmalıdır. Yukardaki değerli yazıya bu notu eklemeyi geçemedim. Bilgin Candemir)